Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
esitatud 30. novembril 2023 [1]

Kohtuasi C-409/22

UA
versus
EUROBANK BULGARIA

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Apelativen sad – Sofia (Sofia apellatsioonikohus, Bulgaaria))

Eelotsusetaotlus – Kapitali vaba liikumine – Makseteenused siseturul – Direktiiv 2007/64/EÜ – Makseinstrumendi mõiste – Kontoomaniku nimel tegutseva esindaja volikiri – Apostillitud volikirja koopia – Tõendid autentimise kohta – Maksetehingu mõiste – Makseteenuste osutamise ja kasutamisega seotud õigused ja kohustused – Autoriseerimata maksetehingud – Makseteenuse pakkuja vastutus

1. Direktiiv 2007/64/EÜ [2] ja direktiiv (EL) 2015/2366 [3], mis asendas selle alates 13. jaanuarist 2018, reguleerivad makseteenuste osutamist siseturul. Nende teenuste areng on tehnoloogilise arengu tulemusena järjest kiirem. [4]

2. Käesoleva eelotsusetaotluse aluseks olevas kohtuasjas vaidlevad Bulgaaria pank ja tema klient, kelle arvelduskontolt on tehtud väljamakseid, millele ta väidetavalt nõusolekut andnud ei ole. Klient nõuab pangalt ülekantud raha tagastamist.

3. Sellega seoses peab Euroopa Kohus selgitama mõisteid „makseinstrument“ [5] ja „autentimine“, mida kasutatakse direktiivis 2007/64, mis on käesoleva kohtuasja suhtes *ratione temporis* kohaldatav.

4. Euroopa Kohus peaks samuti arendama oma alles kujunevat kohtupraktikat makseteenuse pakkujate vastutuse kohta maksetehingute eest, millele kasutajad nõusolekut ei ole andnud.

1 Algkeel: hispaania.

2 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. novembri 2007. aasta direktiiv makseteenuste kohta siseturul ning direktiivide 97/7/EÜ, 2002/65/EÜ, 2005/60/EÜ ja 2006/48/EÜ muutmise ning direktiivi 97/5/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (ELT 2007, L 319, lk 1; parandus ELT 2009, L 187, lk 5).

3 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2015. aasta direktiiv makseteenuste kohta siseturul, direktiivide 2002/65/EÜ, 2009/110/EÜ ning 2013/36/EL ja määruse (EL) nr 1093/2010 muutmise ning direktiivi 2007/64/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (ELT 2015, L 337, lk 35).

4 Euroopa Komisjon on juba alustanud direktiivi 2015/2366 ajakohastamist. Vt dokument *A study on the application and impact of Directive (EU) 2015/2366 on Payment Services (PSD2)*, FISMA/2021/OP/0002.

5 Selle mõistega seoses tekkinud kahtluste kohta vt *Opinion of the European Banking Authority on its technical advice on the review of Directive (EU) 2015/2366 on payment services in the internal market (PSD2)*, EBA/Op/2022/06, 23.6.2022, punktid 111 ja 112.

I. Õigusraamistik

A. Liidu õigus: direktiiv 2007/64

5. Artikli 4 punktides 19 ja 23 on sätestatud:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[…]

19) „autentimine“ – toiming, mis võimaldab makseteenuse pakkujal kontrollida konkreetse makseviisi, sealhulgas selle isikustatud turvaelementide kasutamist;

[…]

23) „makseinstrument“ – makseteenuse kasutaja ja makseteenuse pakkuja vahel kokku lepitud isikustatud seade (seadmed) ja/või toimingute kogum, mida makseteenuse kasutaja kasutab maksekäsundi algatamiseks;“.

6. Vastavalt artiklile 54 („Nõusolek ja nõusoleku tühistamine“):

„1. Liikmesriigid tagavad, et maksetehingut loetakse autoriseerituks ainult siis, kui maksja on andnud nõusoleku maksetehingu täitmiseks. Maksja võib maksetehingu autoriseerida enne maksetehingu täitmist või maksja ja tema makseteenuse pakkuja vahelisel kokkuleppel pärast maksetehingu täitmist.

2. Nõusolek maksetehingu või järjestikuste maksetehingute täitmiseks antakse maksja ja tema makseteenuse pakkuja vahel kokku lepitud viisil.

Kui selline nõusolek puudub, loetakse maksetehing autoriseerimata maksetehinguks.

3. Maksja võib nõusoleku tühistada mis tahes hetkel, kuid mitte pärast ajahetke, millest alates maksekäsundit enam tühistada ei saa vastavalt artiklile 66. Järjestikuste tehingute täitmiseks antud nõusoleku võib samuti tühistada nii, et selle tühistamise tagajärjel loetakse kõik järgnevad maksetehingud autoriseerimata maksetehinguteks.

4. Maksja ja tema makseteenuse pakkuja lepivad kokku nõusoleku andmise korras.

7. Artiklis 59 („Tõendid maksetehingute autentimise ja täitmise kohta“) on sätestatud:

„1. Liikmesriigid nõuavad, et kui makseteenuse kasutaja väidab, et täidetud maksetehing ei olnud autoriseeritud või et maksetehingut ei täidetud nõuetekohaselt, peab tema makseteenuse pakkuja esitama tõendid selle kohta, et maksetehing oli autenditud, korrektselt dokumenteeritud, kajastatud kontodes ning seda ei ole mõjutanud tehniline rike ega mõni muu puudujääk.

2. Kui makseteenuse kasutaja väidab, et ta ei olnud autoriseerinud täidetud maksetehingut, ei piisa tingimata üksnes asjaolust, et makseteenuse pakkuja on dokumenteerinud makseviisi kasutamise, et tõendada, et maksja autoriseeris maksetehingu või tegutses ta pettuse teel või ei täitnud ettekavatsetult või raske hooletuse tulemusel üht või mitut artiklist 56 tulenevat kohustust.“

8. Artiklis 60 („Makseteenuse pakkuja vastutus autoriseerimata maksetehingute korral“) on sätestatud:

„1. Ilma et see piiraks artikli 58 kohaldamist, tagavad liikmesriigid, et makseteenuse pakkuja maksab autoriseerimata maksetehingu puhul maksjale viivitamata tagasi autoriseerimata maksetehingu summa ning, kui see on kohaldatav, taastab debiteeritud maksekontol olukorra, mis oleks olnud, kui autoriseerimata maksetehing ei oleks toimunud.

[…]“.

9. Artiklis 86 („Täielik ühtlustamine“) on sätestatud:

„1. Ilma et see piiraks artikli 30 lõike 2, artikli 33, artikli 34 lõike 2, artikli 45 lõike 6, artikli 47 lõike 3, artikli 48 lõike 3, artikli 51 lõike 2, artikli 52 lõike 3, artikli 53 lõike 2, artikli 61 lõike 3 ning artiklite 72 ja 88 kohaldamist seoses käesolevas direktiivis sisalduvate ühtlustatud sätetega, ei või liikmesriigid säilitada ega kehtestada muid õigusnorme kui käesolevas direktiivis sätestatud õigusnormid.

[…]

3. Liikmesriigid tagavad, et makseteenuse pakkujad ei tee makseteenuse kasutajate kahjuks erandeid käesolevat direktiivi rakendavatest siseriiklikest õigusnormidest või sellele vastavatest sätetest, välja arvatud juhtudel, kui see on käesolevas direktiivis selgelt sõnastatud.

Makseteenuse pakkujad võivad siiski teha otsuse anda makseteenuse kasutajatele soodsamaid tingimusi.“ [6]

B. Bulgaaria õigus

10. Kohustuste ja lepingute seaduse (Zakon za zadalzheniata i dogovorite) artikli 75 lõikes 2 on sätestatud:

„[…]

Võlgnik vabaneb võlast, kui ta on heas usus täitnud kohustuse isiku suhtes, kes ühetähenduslike asjaolude alusel näib olevat õigustatud täitmist vastu võtma. […]“.

11. 2009. aasta makseteenuste ja maksesüsteemide seaduse [7] (Zakon za platezhnite uslugi i platezhnite sistemi) artikli 57 lõige 1 on sõnastatud nii:

„Autoriseerimata maksetehingu korral tagastab makseteenuse pakkuja maksjale viivitamatult autoriseerimata maksetehingu summa ja taastab, kui vaja, maksja maksekonto seisu, nagu see oli enne autoriseerimata maksetehing sooritamist.“

[6] Eespool tsiteeritud artiklite sisu on direktiivi 2007/64 kehtetuks tunnistamisel väheste muudatustega üle võetud direktiivi 2015/2366.

[7] Kehtetuks tunnistatud alates 6. märtsist 2018, kuid käesolevas asjas kohaldatav.

II. Asjaolud, vaidlus ja eelotsuse küsimused

12. Selle asemel, et esitada ülevaade faktilistest asjaoludest, mida eelotsusetaotluse esitanud kohus peab tõendatuks, kirjeldab ta eelotsusetaotluses neid asjaolusid, millele kumbki vaidluse pool on tuginenud. Need asjaolud on järgmised.

A. Asjaolud hageja (UA) seisukohalt

13. UA ja Eurobank EFG Bulgaria AD (edaspidi „Eurobank“) sõlmisid 22. novembril 2017 Sofias (Bulgaaria) arvelduskontolepingu. Lepingu kohaselt kohustus pank avama ja pidama UA nimel tähtajatut arvelduskontot eurodes, et osutada makseteenuseid. UA maksis mitme ülekandega kontole kokku 999 860 eurot.

14. UA läks 6. veebruaril 2018 pangakontorisse, et teha oma kontol tehing, kuid Eurobanki töötaja teatas talle, et kontojääk on ainult 16 000 eurot.

15. UA sõnul üllatas see asjaolu teda ja pärast selgituste küsimist esitas pangatöötaja talle pangakonto väljavõtte konto liikumise kohta alates selle avamisest kuni 6. veebruarini 2018.

16. Selle väljavõtte alusel leidis UA, et talle tundmatu isik nimega MK kandis kontolt välja kuue eraldiseisva maksekorraldusega kokku 982 000 eurot ilma UA kui kontoomaniku kehtiva nõusolekuta, sest ta ei olnud MK-le mingit volitust andnud.

17. Eurobanki töötaja selgitas UA-le, et need ühepoolsed õiguslikud käsunditehingud tegi MK, kes esitles end hoiustaja volikirja alusel ja esitas 1. detsembri 2017. aasta kuupäevaga volikirja, mille oli kinnitanud üks Itaalia notar.

18. UA juhtis pangatöötaja tähelepanu asjaolule, et see dokument ei sisaldanud tema kui käsundiandja allkirja, ning võttis oma huvide kaitsmiseks järgmised meetmed: a) 6. märtsil 2018 teatas ta Eurobankile oma rahaliste vahendite ebaseaduslikust käsutamisest, nõudes nende tagasimaksmist; b) 8. märtsil 2018 saatis ta selle teate koopia Bulgaaria Vabariigi Keskpangale ja saatis kirjaliku taotluse notarile. Viimane vastas, et ta ei ole MK kasuks volikirja koostanud ega andnud, et volikiri on „võltsitud“ ja et ta on sellest teavitanud nii Eurobanki, vastates tema 20. veebruari 2018. aasta teabenõudele, kui ka Milano (Itaalia) notarite koda.

B. Asjaolud kostja (Eurobank) seisukohalt

19. Eurobank möönab, et UA läks 22. novembril 2017 koos kahe Itaalia kodakondsusega isikuga pangakontorisse. Vestluse käigus sai Eurobanki töötaja aru, et UA kavatseb kasutada volikirja, et käsutada arvelduskontot, mida ta kavatses avada. UA lükkas tagasi panga pakutud internetipangateenused, SMS-teavitused ja pangakaardi.

20. Isik (MK), kes esitles end UA volitatud esindajana, läks 15. detsembril 2017 pangakontorisse ja näitas Eurobanki töötajale 1. detsembri 2017. aasta volikirja koopiat, mille Itaalia notar oli 5. detsembril 2017 kinnitanud.

21. Koopia autentsus oli kinnitatud apostilliga ja kõik dokumendid olid tõlgitud itaalia keelest vandetõlgi poolt bulgaaria keelde. Volitus oli eriomane (sõnaselge) ja andis volitatud esindajale õiguse käsutada UA kontojääki.

22. MK esitas pangatöötajale iga kuue ülekande korralduse kohta volikirja originaaleksemplari.

23. Päeval (6. veebruar 2018), mil UA sai teada oma arvelduskontol asuvatest rahalistest vahenditest tehtud kuuest tehingust, ei teavitanud ta panga töötajaid väidetavast rikkumisest. Seda tegi ta alles 20. veebruaril 2018. Pangale esitas ta kirjaliku avalduse 6. märtsil 2018, milles väitis, et need tehingud olid õigusvastased, ja nõudis nende summade tagastamist.

24. Eurobank tunnistab, et ta küsis 20. veebruaril 2018 notarilt, kas 1. detsembri 2017. aasta volikiri on nõuetekohaselt esitatud ja registreeritud selle notari registris, kas volikirja kinnitatud koopial on samad õiguslikud tagajärjed kui volikirjal endal ja kas selliste koopiate tegemine vastab tavalisele praktikale, saates talle volikirja skaneeritud koopia. Notar vastas üksnes nii: „Lisatud dokument on võltsitud. Ärge kasutage seda“.

25. Eurobank esitas 27. veebruaril 2018 avalduse Itaalia Vabariigi aseprokurörile, kes oli oma allkirjaga kinnitanud kõnealuse volikirja koopia apostilliga vastavalt Haagi dokumentide legaliseerimist käsitlevale konventsioonile.[8] Monza (Itaalia) prokuratuur kinnitas, et apostill oli antud 12. detsembril 2017 ehk teisisõnu kinnitas ta ametlikult, et „volikirja koopia apostill on kehtiv“.

C. Mõlema poole argumentide kokkuvõte

26. UA arvates käitusid Eurobanki töötajad hoolimatult ja näitasid rasket hooletust, kui nad lubasid ilma volikirjata isikul käsutada tema arvelduskontol olevaid vahendeid. Esitatud volikiri ei vastanud väliselt nõuetele ning seda ei saanud vastu võtta, kuna puudus volitaja allkiri. Seega oleks Eurobank pidanud keelduma kuue vaidlusaluse tehingu tegemisest.

27. Eurobank väidab, et:

– esitatud dokument on volikirja koopia, mitte volikiri ise, ja seega ei olnud sellel volitaja allkirja;

– apostilliga kinnitas Itaalia pädev asutus dokumentidel olevate allkirjade ja templite ehtsust, kinnitades volikirja koopia notariaalset tõestamist, st dokumendi ehtsust, mistõttu saab seda koopiat Bulgaarias kasutada;

– kuus maksetehingut tehti nn eeldatava võlausaldaja kasuks ja vastavalt lepingu üldtingimuste klauslile koostoimes (Bulgaaria) kohustuste ja lepingute seaduse artikli 75 lõikega 2 „ei vastuta pank volikirja alusel makstud summade ja tehtud toimingute eest, kui teda ei ole kirjalikult teavitatud volikirja tühistamisest ja kui ta on enne teate saamist heauskselt maksnud summa isikule, kes ilmselgetest asjaoludest lähtudes näis olevat õigustatud seda saama“.

D. Vaidlus ja eelotsuse küsimused

28. UA esitas 4. veebruaril 2019 Eurobanki vastu nõude Sofiyski gradski sadi (Sofia linnakohus, Bulgaaria). Nimetatud kohus rahuldas 13. mai 2021. aasta otsusega hagi ja kohustas Eurobanki hüvitama UA-le 982 000 eurot autoriseerimata maksetehingute eest.[9]

[8] 5. oktoobri 1961. aasta konventsioon välisriigi avalike dokumentide legaliseerimise nõude tühistamise kohta (edaspidi „apostillimise konventsioon“). Konventsioon ja asjaomased dokumendid on kättesaadavad Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi veebisaidil (www.hcch.net) rubriigis „Konventsioonid ja muud instrumendid“, erisektsioonis „Apostillimine“.

[9] Samuti kohustas ta teda maksma UA-le 1182,40 eurot varalise kahju hüvitist ja 74 521 eurot intressi.

29. Eurobank esitas esimese astme kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse Apelativen sad Sofiale (Sofia apellatsioonikohus, Bulgaaria), kes esitab Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas volikiri, millega esindaja maksja nimel maksekorraldusega vara käsutab, on makseinstrument, nagu on määratletud [direktiivi 2007/64] artikli 4 punktis 23?

2. Kas apostill, mille on dokumendile kinnitanud pädev välisriigi ametiasutus vastavalt 1961. aasta Haagi välisriigi avalike dokumentide legaliseerimise nõude tühistamise konventsioonile, on osa autentimisprotsessist nii makseinstrumendile kui ka maksetehingule artikli 4 punkti 19 tähenduses koostoimes direktiivi artikli 59 lõikega 1?

3. Kas liikmesriigi kohus saab eeldada, et juhul, kui makseinstrument (ka see, mis annab kolmandale isikule õiguse anda maksja nimel korraldusi) on formaalselt (väliselt) nõuetekohane, on maksetehing autoriseeritud, st et maksja nõustus selle sooritamisega?“

III. Menetlus Euroopa Kohtus

30. Eelotsusetaotlus saabus Euroopa Kohtusse 21. juunil 2022.

31. Kirjalikud seisukohad esitasid UA, Eurobank, Bulgaaria, Tšehhi ja Itaalia valitsus ning Euroopa Komisjon.

32. Pärast seisukohtade esitamist täiendas eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtusse 13. jaanuaril 2023 saabunud lisaga oma eelotsusetaotlust täiendava teabega.

33. Euroopa Kohus palus pooltel esitada kohtuistungil oma seisukohad selles lisas oleva teabe asjakohasuse kohta eelotsusetaotlusele vastamisel.

34. Kohtuistungil, mis toimus 28. septembril 2023, osalesid ainult Bulgaaria valitsus ja komisjon.

IV. Hinnang

A. Esimene eelotsuse küsimus

35. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib teada, kas „volikirja, millega esindaja maksja nimel maksekorraldusega vara käsutab“ saab pidada *makseinstrumendiks* direktiivi 2007/64 artikli 4 punkti 23 tähenduses.

36. Direktiivi 2007/64 artikkel 4 sisaldab kahte mõistet kõnealuse direktiivi tähenduses:

– „makseinstrument“ on „makseteenuse kasutaja ja makseteenuse pakkuja vahel kokku lepitud isikustatud seade (seadmed) ja/või toimingute kogum, mida makseteenuse kasutaja kasutab maksekäsundi algatamiseks“ (punkt 23);

– „maksekäsund“ on „makseteenuse pakkujale maksja või saaja antud juhis maksetehingu täitmiseks“ (punkt 16).

37. Seega on nii füüsilised seadmed (kaardid ja mobiiltelefonid) kui ka makseteenuse kasutaja [10] ja makseteenuse pakkuja vahel kokku lepitud *toimingute kogum* (PIN-koodid, TAN-koodid, DigiPass, Bizum, kasutajanimi või salasõna jne) maksekäsundi algatamiseks mõeldud makseinstrumendid direktiivi 2007/64 tähenduses.

38. Eelkõige võib kasutaja leppida makseteenuse pakkujaga kokku, et ta annab nende vahel kokku lepitud menetluste abil oma makseteenuse pakkujale korralduse maksetehingu sooritamiseks (raha paigutamiseks, ülekandmiseks või väljavõtmiseks).

39. Direktiivi 2007/64 artikli 4 punktis 23 kasutatakse makseinstrumendi mõistet väga laialt, mistõttu tehnoloogia liik, maksekäsundi edastamise viis ja turvaelementide kontroll ei ole otsustavad, isegi kui turvaelemendid on kasutaja valduses. [11]

40. Euroopa Kohtu praktika [12] kohaselt võivad makseinstrumendid olla:

– isikustatud ehk sellised, mis võimaldavad makseteenuse pakkujal kontrollida, kas maksekäsundi algatas selleks volitatud kasutaja;

– isikustamata, mille puhul makseteenuse pakkujad „ei ole kohustatud esitama tõendit [direktiivi 2007/64] artiklis 59 märgitud juhul asjasse puutuva maksetehingu autentimise kohta“.

41. Kohtuasjas T-Mobile Austria selgitas Euroopa Kohus direktiivi 2007/64 artikli 4 lõike 23 tõlgendust, arvestades erinevusi eri keeleversioonide vahel omadussõna „isikustatud“ kasutamisel seoses mõistetega „seade (seadmed)“ ja „toimingute kogum“. Kohus leidis, et selleks, et makseinstrument oleks „isikustatud“, peab see võimaldama makseteenuse pakkujal kontrollida, et maksekäsundi algatas selleks volitatud kasutaja. [13]

42. Direktiivi 2007/64 artikli 4 punkti 23 mõiste võib seega hõlmata makseteenuse pakkuja ja kasutaja vahel kokku lepitud *toimingute kogumit*, mida ta kasutab maksekäsundi algatamiseks. [14]

43. Käesoleval juhul oli Eurobankile esitatud dokument koopia väidetavalt Itaalia notari väljastatud (kiireloomulisest) erivolikirjast, millega UA volitas esindajat käsutama arvelduskonto jääki. Koopia oli legaliseeritud apostilliga ja selle oli tõlkinud bulgaaria keelde vandetõlk.

[10] Makseteenuse mõiste ja makseteenuse kasutaja mõiste kohta vt 11. aprilli 2019. aasta kohtuotsus Mediterranean Shipping Company (Portugal) – Agentes de Navegação (C-295/18, EU:C:2019:320, punktid 37–48 ja 54).

[11] See väide on kooskõlas Euroopa Kohtu praktikaga, mille kohaselt „direktiivi 2007/64 artikli 4 punkti 23 tuleb tõlgendada nii, et nii maksja paberkandjal omakäeliselt allkirjastatud maksekorralduse väljastamine kui ka internetis tehtud maksekorralduse väljastamine kujutavad endast makseviise selle sätte mõttes“ (9. aprilli 2014. aasta kohtuotsus T-Mobile Austria (C-616/11, EU:C:2014:242; edaspidi „kohtuotsus T-Mobile Austria“, punktid 29–44).

[12] Kohtuotsus T-Mobile Austria, punktid 33 ja 34, ja 11. novembri 2020. aasta kohtuotsus DenizBank (C-287/19, EU:C:2020:897, punktid 69–72).

[13] Kohtuotsus T-Mobile Austria, punktid 31 ja 33.

[14] Euroopa Kohus on näiteks lugenud isikustamata makseinstrumendiks isikustatud multifunktsionaalsete pangakaartide lähiväljaside funktsiooni (*Near Field Communication*), mida tavaliselt nimetatakse „kontaktivabaks makseks“, kusjuures selliste kaartide muud funktsioonid on isikustatud makseinstrumendid. Vt 11. novembri 2020. aasta kohtuotsus DenizBank (C-287/19, EU:C:2020:897, punkt 79) ja minu 30. aprilli 2020. aasta ettepanek kohtuasjas DenizBank (C-287/19, EU:C:2020:322, punktid 29–51).

44. Põhimõtteliselt ei ole maksekonto [15] omaniku konkreetne ja sõnaselge volikiri, millega volitatakse esindajat tegema tehinguid pangakontoga, makseinstrument, arvestades minu allpool järgnevat analüüsi. Sellisena ei võimalda see volitus makseteenuse pakkujal kontrollida, kas maksekäsundi algatas selleks volitatud kasutaja ja kas tegemist ei ole makseteenuse maksekonto omanikule pakkuja kättesaadavaks tehtud instrumendiga.

45. Nagu ma aga juba ütlesin, võivad direktiivi 2007/64 artikli 4 punkti 23 kohaselt makseinstrumendid seisneda makseteenuse pakkuja ja kasutaja vahel „kokku lepitud“ *toimingute kogumis*. Mitte miski ei takista volikirja lisamist sellesse toimingute kogumisse, mille puhul on vajalik eelnev kokkulepe maksekonto omaniku ja makseteenuse pakkuja vahel.

46. Direktiivi 2007/64 artikli 54 lõigetes 1 ja 2 on selle nõudega kooskõlas sätestatud, et maksetehinguid loetakse autoriseeritud tehinguteks ainult siis, kui maksja on andnud oma nõusoleku maksetehingu tegemiseks ning selline nõusolek antakse maksja ja tema makseteenuse pakkuja vahel kokkulepitud vormis. Kui selline nõusolek puudub, loetakse maksetehing autoriseerimata maksetehinguks.

47. Seega seisneb eelotsuse küsimusele vastamise võti selles, kas selline kokkulepe kasutaja ja makseteenuse pakkuja vahel tegelikult eksisteeris. Apelativen sad Sofia (Sofia apellatsioonikohus) täiendas oma eelotsusetaotlust lisaga, millest järeldub, et Eurobanki ja UA vahelisele raamlepingule [16] kohaldatakse 22. novembril 2017 sõlmitud üldtingimusi ja see sisaldab järgmisi klausleid:

– punkti V.22 kohaselt võib kontoomanik käsutada raha isiklikult või notariaalselt tõestatud volikirjaga volitatud esindaja kaudu, mis sisaldab sõnaselget tahteavaldust, et ta on valmis tegema maksekontol olevate rahaliste vahendite käsutamise toiminguid. Rahaliste vahendite käsutamiseks volitatud isiku kaudu peab viimane esitama volikirja originaali ja kehtiva isikut tõendava dokumendi;

– punkti V.25 kohaselt kontrollib pank talle esitatud volikirju ja nende allkirju vormiliselt.

48. Seega näib, et UA (maksekonto omanik) ja Eurobanki (makseteenuse pakkuja) vahel oli kokkulepe, milles oli ette nähtud võimalus kasutada notariaalset volikirja kontol olevate vahendite käsutamiseks. Kahe poole vahel sõlmitud leping sisaldas sel eesmärgil formaalsusi (toiminguid), mis olid vajalikud selleks, et makseteenuse pakkuja saaks täita kasutajale omistatud maksekäsundi.

49. Seda silmas pidades võib möönda, et maksekonto omanik edastab notari abil kaudselt makseteenuse pakkujale oma soovi teha maksekontol oleva rahaga maksetehinguid. Seda liiki volitus on seega kõigi nende toimingute *esialgne* element, milles makseteenuse pakkuja ja kasutaja on maksekäsundi täitmiseks „kokku leppinud“.

[15] Maksekonto mõiste kohta direktiivi 2007/64 artikli 4 punkti 14 tähenduses vt 4. oktoobri 2018. aasta kohtuotsus ING-DiBa Direktbank Austria (C-191/17, EU:C:2018:809).

[16] Direktiivi 2007/64 artikli 4 punkti 12 kohaselt tähendab „raamleping“ „makseteenuse lepingut, mis reguleerib üksikute ja järjestikuste maksetehingute tulevast tegemist ja milles võib sätestada maksekonto avamise kohustuse ja sellega seotud tingimused“.

50. Samal moel võiks volikirja kvalifitseerida isikustamata (võiks öelda, et kaudseks[17]) makseinstrumendiks, sest volikirja või selle nõuetekohaselt kinnitatud koopia esitamisega saab volikirjaomanik teha maksekontol toiminguid, ilma et ta peaks esitama kontoomaniku käsitsi allkirjastatud ülekandekorraldust. Kui selline kontoomaniku käsitsi kirjutatud korraldus oleks nõutav, oleks maksekonto haldamiseks antud volikiri mõttetu, sest alati oleks vaja, et kontoomanik teeks tehingud ja kinnitaks need oma allkirjaga.

51. Mõistagi ei anna volikirja mitte makseteenuse pakkuja, vaid konto omanik kolmanda isiku kasuks, et võimaldada anda korraldus tema nimel maksetehingute tegemiseks. Kuid see ei takista selle käsitamist mõlema poole kokku lepitud toimingute kogumi osana, mis kujutab endast makseinstrumenti. Samamoodi on ka isiklikult pangakontoris kontoomaniku käsitsi kirjutatud korraldusega tehtud ülekanne makseinstrument, isegi kui seda ei ole väljastanud makseteenuse pakkuja.

52. Maksteenuse pakkuja heakskiit, mis on antud raamlepingus, millega nõustutakse notariaalse volikirja kasutamisega, näitab iseenesest makseteenuse pakkuja kaudset kontrolli seda liiki makseinstrumendi üle, sest tal on võimalus lubada või mitte lubada kontoomanikul seda kasutada.

53. Võttes arvesse eelnevat, märgin, et arutelu on keskendunud sellele, kas krediidiasutuse ja tema kliendi vahelise raamlepingu punktides V.22 ja V.25 oli tingimata nõutav *volikirja originaali* esitamine, ilma milleta ei saanud Eurobank lubada rahaliste vahendite käsutamist. Eelotsusetaotluse esitanud kohus peab tõlgendama selle raamlepingu tingimusi seoses nende asjaoludega, mida ta peab tõendatuks.

54. Kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangust kokkuleppe sisu kohta ei tulene teisiti, leian vastuseks esimesele eelotsuse küsimusele, et direktiivi 2007/64 artikli 4 lõiget 23 tuleb tõlgendada nii, et maksekonto omaniku volitatud esindajale antud eriõigusega ja sõnaselgelt väljendatud volikiri raha käsutamiseks ei ole põhimõtteliselt makseinstrument, kui pangakonto omanik ja tema makseteenuse pakkuja ei lepi seda kokku neid siduvas raamlepingus.

55. Viimasel juhul oleks notariaalne volikiri osa makseteenuse pakkuja ja makseteenuse kasutaja vahel maksekäsundi algatamiseks kokku lepitud toimingute kogumist. Kuna ei saa välistada, et see on antud juhul nii, jääb uks avatuks järgmiste eelotsuse küsimuste analüüsimiseks.

B. Teine eelotsuse küsimus

56. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib teada, kas apostillimise konventsiooni alusel pädeva välisriigi asutuse kinnitatud apostill „on osaks autentimisprotsessist nii makseinstrumendile kui ka maksetehingule artikli 4 punkti 19 tähenduses koostoimes direktiivi [2007/64] artikli 59 lõikega 1“.

57. Analüüsin eraldi sellest küsimusest tulenevaid probleeme seoses autentimisega ja apostillimise konventsiooniga.

[17] Kohtuotsuse T-Mobile Austria punktis 39 mainitakse ühte kõige levinumatest isikustatud makseinstrumentide juhtudest: „[S]ellise maksekorralduse väljastamine eeldab üldjuhul, et maksja esitab krediidiasutusele seal maksekonto avamise ajal allkirjanäidise, et ta kasutab kindlaid paberkandjal koostatud maksekorralduse vorme ning et ta kannab neile vormidele omakäelise allkirja. Vastav krediidiasutus võib läbi viia autentimise [direktiivi 2007/64] artikli 4 punkti 19 tähenduses, võrreldes paberkandjal koostatud maksekorraldusel olevat allkirja eelnevalt maksja esitatud omakäelise allkirja näidisega.“

1. Autentimine

58. Direktiiv 2007/64 viitab sellele mõistele kahes kontekstis:

– artikli 4 punktis 19 on autentimine määratletud kui „toiming, mis võimaldab makseteenuse pakkujal kontrollida konkreetse makseviisi, sealhulgas selle isikustatud turvaelementide kasutamist“;[18]

– artikli 59 lõikes 1 on lisatud, et kui makseteenuse kasutaja väidab, et täidetud maksetehing ei olnud autoriseeritud, peab makseteenuse pakkuja esitama tõendid selle kohta, et maksetehing[19] oli *autenditud*, korrektselt dokumenteeritud, kajastatud kontodes ning seda ei ole mõjutanud tehniline rike ega mõni muu puudujääk.

59. Makseteenuse pakkuja peab kasutama autentimist, et kontrollida, kas kontoomanik on andnud nõusoleku ühe või mitme maksetehingu tegemiseks. Autentimine (makseinstrumendi ja tehingu enda osas) annab usaldusväärsuse tehingutele, mille tegemist saab volitatud isik nõuda, ning see on oluline selleks, et makseteenuse pakkuja saaks maksekäsundeid nõuetekohaselt täita ja end vastutusest vabastada.

60. Makseteenuse pakkujal on seega tõendamiskoormis, kui kasutaja vaidleb maksetehingule nõusoleku andmisele vastu. Tõendamiskoormise ümberpööramine on kasutajale eriti soodne: makseteenuse pakkuja peab tõendama asjaolusid, mis direktiivi 2007/64 kohaselt vabastaksid ta tagasimaksmise kohustusest, kui tegemist on maksetehingutega, mille osas kontoomanik teatab, et ta ei ole nendeks nõusolekut andnud.

61. Sellises olukorras on tõendamiskoormise panemine makseteenuse pakkujale kooskõlas direktiivi 2007/64 artikli 54 lõikega 1: maksetehinguid võib pidada autoriseerituks ainult siis, kui maksja on andnud nõusoleku nende täitmiseks enne maksetehingu täitmist või maksja ja tema makseteenuse pakkuja vahelisel kokkuleppel pärast maksetehingu täitmist. Kui selline nõusolek puudub, loetakse maksetehing autoriseerimata maksetehinguks.

62. Direktiivi 2007/64 artikli 54 lõike 2 kohaselt antakse nõusolek maksetehingu või järjestikuste maksetehingute täitmiseks maksja ja tema makseteenuse pakkuja vahel kokku lepitud viisil. On võimalik, nagu praegusel juhul ja nagu ma juba kordasin, et kasutaja ja makseteenuse pakkuja lepivad kokku võimaluses kasutada sõnaselget volikirja nõusoleku väljendamiseks ja selleks, et volitatud esindaja saaks käsutada maksekonto olevaid rahalisi vahendeid.

63. Seega on volikiri üks instrumentidest, millega makseteenuse kasutaja väljendab oma nõusolekut, et volitatud esindaja teeb tema kontolt maksetehinguid.

64. Kuna makseteenuse pakkujal on kohustus tõendada maksekonto omaniku nõusoleku olemasolu, peab makseteenuse pakkuja vastutuse vältimiseks volikirja ehtsuse kinnitamise toimingu tegema suurima hoolikusega.

[18] Direktiivis 2015/2366 on seda määratlust täiendatud, märkides artikli 4 punktis 29, et lisaks makseinstrumendi kasutamise kehtivuse kontrollimisele võimaldab autentimine makseteenuse pakkujal „kindlaks teha konkreetse makseteenuse kasutaja isiku“. Direktiivi 2015/2366 artikli 4 lõikes 30 on sätestatud uudne „tugev kliendi autentimine“ ehk „autentimine, mille käigus kasutatakse kahte või enamat elementi, mis kuuluvad teadmise (miski, mida teab üksnes kasutaja), omamise (miski, mida omab üksnes kasutaja) või tunnuse (miski, mis on kasutajale omane) kategooriasse ja on sõltumatud, et neist ühe rikkumine ei ohustaks teiste usaldusväärsust, ning mille ülesehitus võimaldab kaitsta autentimisandmete konfidentsiaalsust“.

[19] Direktiivi 2007/64 artikli 4 punktis 5 sisalduva määratluse kohaselt on maksetehing „maksja või saaja algatatud raha sissemakse, ülekandmine või väljanõudmine, mis ei olene makse aluseks olevatest mis tahes kohustustest maksja ja saaja vahel“.

65. Notari sekkumine on selline asjaolu, mis põhimõtteliselt tagab volikirja tõepärasuse ja usaldusväärsuse. Notariaalset sekkumist direktiiv 2007/64 aga ei reguleeri ja seda tuleb teha vastavalt riigisisestele õigusnormidele. [20]

66. Kokkuvõttes on volikirja ehtsuse kinnitamine juhul, kui kasutaja ja makseteenuse pakkuja on kokku leppinud, et volikiri on osa kokku lepitud toimingute kogumist, et algatada maksekäsund, möödapääsmatu selleks, et makseteenuse pakkuja saaks kontrollida, kas kontoomanik on volitanud esindajat maksetehinguid tegema.

67. Jääb üle veel analüüsida, kuidas mõjutab volikirja ehtsuse kinnitamise toimingut Haagi konventsiooniga reguleeritud apostilli olemasolu.

2. Apostillimise konventsioon

68. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu ja poolte esitatud teabe kohaselt tekkis probleem seoses MK poolt Eurobankile esitatud dokumendi ehtsusega.

69. Selgub, et MK esitas Milano (Itaalia) notari kinnitatud ja selle formaalsuse täitmiseks pädeva Itaalia asutuse apostilliga varustatud volikirja originaali koopia.

70. Notar vastas Eurobanki järelepärimisele ja andis teada, et volikiri on võltsitud. Vastavalt eelotsusetaotluse esitanud kohtu nõudele kinnitas Itaalia asutus volikirja koopiale lisatud apostillide õigsust. [21]

71. Selle lahknevuse peab lahendama eelotsusetaotluse esitanud kohus, et teha kindlaks, kas tegemist on pettusega. Samuti on eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne tõlgendada UA ja Eurobanki vahelist raamlepingut riigisisese õiguse kontekstis, et otsustada, kas selle sätete kohaselt ei piisanud notariaalse volikirja [22] koopia esitamisest, vaid tuli esitada selle volikirja *originaal*, mille volituse andja oli nõuetekohaselt allkirjastanud.

72. Liidu õigus ei sisalda maksekonto käsutusvolituse notariaalse legaliseerimise suhtes ühtegi kohaldatavat erisätet. Määrusega (EL) 2016/1191 [23] on kehtestatud lihtsustatud menetlus ametlike dokumentide legaliseerimiseks, kuid see ei hõlma maksekontolt raha käsutamiseks antud notariaalset volikirja. [24]

[20] Bulgaaria valitsuse sõnul nõuavad need õigusnormid maksekontode vahendite käsutamise volituse allkirja notariaalset tõestamist.

[21] Apostilliga tõendatakse üksnes allkirja ehtsust, allakirjutanu õiguslikku seisundit ja vastaval juhul dokumendile kinnitatud templi või pitseri identsust. Vt apostillimise konventsiooni artikkel 5.

[22] Eurobank väidab, et Bulgaaria ja Itaalia õiguse kohaselt on avaliku dokumendi (antud juhul volikirja) notariaalselt tõestatud koopia tõendiväärtus sama kui selle dokumendi originaalil.

[23] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 6. juuli 2016. aasta määrus, millega edendatakse kodanike vaba liikumist, lihtsustades teatavate avalike dokumentide Euroopa Liidus esitamise nõudeid, ja muudetakse määrust (EL) nr 1024/2012 (ELT 2016, L 200, lk 1). Legaliseerimise ja muude sarnaste formaalsuste kaotamine on tsiviilasjades tehtavat õigusalast koostööd käsitlevate Euroopa määruste ühine reegel, mis kehtib asjaomases liikmesriigis väljastatud dokumentide suhtes asjaomase määruse raames: vt näiteks Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määruse (EL) nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (ELT 2012, L 351, lk 1) artikkel 61.

[24] Selle artiklis 2 piiratakse määruse kohaldamist liikmesriigi ametiasutuste vastavalt riigisisesele õigusele välja antud avalike dokumentidega, mis esitatakse teise liikmesriigi ametiasutustele ja mille peamine eesmärk on tuvastada üks või mitu isiku perekonnaseisuga seotud asjaolu, mis on olulised vaba liikumise jaoks liidu territooriumil (sünd, surm, nimi, kodakondsus jne).

73. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et apostillimise konventsiooni[25] kohaldatakse Bulgaarias pangakontol olevate rahaliste vahendite käsutamiseks antud volikirja legaliseerimise suhtes. Konventsioon [artikli 1 teise lõigu punkt c] käsitleb notariaaldokumente avalike dokumentidena.

74. Konventsiooni kohaselt, mis puudutab ühe osalisriigi territooriumil koostatud ja teise osalisriigi territooriumil esitatavaid avalikke dokumente:

– ei nõua konventsiooniosaline sellise dokumendi legaliseerimist, mille suhtes kohaldatakse seda konventsiooni ja mida soovitakse esitada tema territooriumil;

– on ainus formaalsus, mille täitmist võib nõuda juhul, kui on vaja kinnitada allkirja või dokumendil oleva pitseri või templi ehtsust või allakirjutanud isiku pädevust, nõue lisada dokumendile artiklis 4 kirjeldatud tunnistus, mille on väljastanud dokumendi päritoluriigi pädev ametiasutus.

75. Lühidalt öeldes asendab konventsioon traditsioonilise ja koormava legaliseerimisprotsessi ühe formaalsusega, nimelt päritoluriigi välja antud apostilliks nimetatava ehtsustunnistuse väljastamisega. Apostilliga kinnitatakse avaliku dokumendi päritolu ehtsust, mistõttu saab seda esitada välisriigis tingimusel, et see on konventsiooni osalisriik. Apostillimisel on seega sama mõju kui legaliseerimisel.[26]

76. Kuigi Euroopa Kohus ei ole pädev tõlgendama apostillimise konventsiooni (kuna see ei ole liidu õiguse osa), ei takista miski teda direktiivi 2007/64 sätete tõlgendamisel osutamast eelotsusetaotluse esitanud kohtule, et apostill, mille on selle konventsiooni alusel kinnitanud välisriigi ametiasutus, on üks neist vahenditest, mida makseteenuse pakkuja võib makseinstrumendi autentimisel kasutada, kui see on esitatud välisriigi avalikus dokumendis.

C. Kolmas eelotsuse küsimus

77. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib teada, kas ta võib formaalselt (väliselt) nõuetekohase makseinstrumendi puhul eeldada, et kontoomanik on maksetehingu autoriseerinud, st nõustunud selle täitmisega.

78. Sellele vastamiseks peab Euroopa Kohus käsitlema kõigepealt makseteenuse pakkujate[27] ja kasutajate ühtlustatud vastutuse korda olukorras, kus on tehtud autoriseerimata maksetehinguid.

79. Analüüsin selle vastutuse korra eripära ja esitan seejärel mõne kaalutluse, mis võivad olla eelotsusetaotluse esitanud kohtule kasulikud selle kohaldamisel käesolevas kohtuasjas.

[25] Itaalia ja Bulgaaria nagu ka kõik ELi liikmesriigid on apostillimise konventsiooni osalised. Liit aga seda ei ole ja konventsioon ei ole liidu õiguse osa.

[26] Täielik selgitus selle konventsiooni kohaldamise kohta Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsil, *Practical Handbook on the Operation of the Apostille Convention*, Haag, 2023.

[27] Makseteenuse pakkujate vastutuse kohta vt Guimarães, M. R., „Los medios de pago en el derecho europeo y en los instrumentos europeos de armonización del derecho privado“, *Banca, Borsa, Titoli di Credito*, 2017, nr 4, lk 571–574; Janczuk-Gorywoda, A., „Enforcing smart: exploiting complementarity of public and private enforcement in the Payment Services Directive 2“, teoses Cherednychenko, O., ja Andenas, M., *Financial Regulation and Civil Liability in European Law*, Edward Elgar, 2020, lk 115–137, ja Paglietti, C. M., „Restitution and Liability in the Multilevel Regulatory Framework of Unauthorized Digital Payment Transactions“, *European Review of Private Law*, 2022, nr 1, lk 165.

1. Maksteenuse osutaja vastutus maksetehingute korral, mille täitmiseks ei ole kasutaja nõusolekut andnud

80. Direktiivi 2007/64 artikli 60 kohaselt koostoimes artiklitega 58 ja 59 vastutab autoriseerimata maksetehingutest tekkinud kahju eest põhimõtteliselt makseteenuse pakkuja, mitte kasutajad. Viimati nimetatud võivad siiski teatud tingimustel olla kohustatud neid kahjusid kandma.

81. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimus seisneb selles, kas makseinstrumendi ehtsuse lihtsalt formaalne (väline) kinnitamine vabastab makseteenuse pakkuja vastutusest.

82. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu kaalutlustest, mis on esitatud eelotsusetaotluses, näib tulenevat, et tema hinnangul:

– viiks direktiivis 2007/64 ette nähtud vastutusest vabastamise aluste grammatiline tõlgendamine olukorrani, kus makseteenuse pakkuja, „ehkki ta tegutses heauskselt (ilmutades korraliku ettevõtja hoolsust), vastutaks teostatud autoriseerimata maksetehingu eest täies mahus. […] Sellisel juhul peab makseteenuse pakkuja vastutusest vabanemiseks tõendama maksja kvalifitseeritud süüd, kes pidi tegutsema tahtlikult (sealhulgas pettuse eesmärgil) või raskelt hooletult“;

– lisades, et selline tõlgendus tekitaks makseteenuse pakkujale olulise varalise kahju kannatamise ohu, ehkki ta tegutses heas usus ehk et ta võttis kasutusele kõik vajalikud meetmed, mis vastavad regulatiivsetele nõuetele ja heale äritavale. See takistaks makseteenuste nõuetekohast toimimist, mis oleks aga vastuolus direktiivi 2007/64 eesmärgiga, s.o toetada teenuste ja kapitali vaba liikumist;

– kui aga kasutada direktiivis 2007/64 ette nähtud põhjuste teleoloogilist, loogilist ja süstemaatilist tõlgendamist, et vabastada makseteenuse pakkujad vastutusest, oleks võimalik ka teistsugune lahendus.

83. Liidu õigusnormide tõlgendamisel tuleb arvesse võtta nii nende sõnastust kui ka konteksti ja selle õigusaktiga taotletavaid eesmärke, mille osa säte on. [28]

84. Euroopa Kohus on seoses direktiivi 2007/64 kohaldatavate sätetega siiski juba kinnitanud, et:

– direktiivi 2007/64 artiklite 58 ja 60 grammatilisest tõlgendusest tuleneb, et makseteenuse pakkuja vastutus autoriseerimata maksetehingute korral sõltub sellest, kas teenuste kasutaja on teenuse pakkujale kõigist autoriseerimata tehingutest teatanud. Kui kasutaja ei ole oma makseteenuse pakkujale autoriseerimata tehingust 13 kuu jooksul alates debiteerimisest teatanud, ei saa tugineda selle teenuse pakkuja vastutusele – muu hulgas ka üldisel alusel – ning seega ei saa ta nõuda selle autoriseerimata maksetehingu tagasimaksmist; [29]

– direktiivi 2007/64 artikli 60 lõike 1 grammatiline ja süstemaatiline tõlgendamine kinnitab seda arutluskäiku, mis kehtib nii autoriseerimata kui ka täitmata jäetud maksetehingute suhtes. [30] See säte on sõnastatud kiireloomulisena: makseteenuse pakkuja peab maksjale viivitamata tagasi

[28] 24. märtsi 2021. aasta kohtuotsus MCP, C-603/20 PPU, EU:C:2021:231, punkt 37, ja 2. septembri 2021. aasta kohtuotsus CRCAM (C-337/20, EU:C:2021:671; edaspidi „kohtuotsus CRCAM“, punkt 31).

[29] Kohtuotsus CRCAM, punktid 34 ja 36.

[30] Kohtuotsus CRCAM, punktid 37–42.

maksma sellise tehingu summa ja vajaduse korral taastama debiteeritud maksekontole summa, mis oleks jäänud ilma autoriseerimata maksetehinguta;

– direktiivi 2007/64 artikli 58 ja artikli 60 lõike 1 teleoloogiline tõlgendamine kinnitab nende sätete grammatilist ja süstemaatilist tõlgendamist;[31]

– direktiivi 2007/64 tekkelugu[32] toetab eeltoodut ja seda, et riigisiseses õiguses ei ole võimalik kehtestada teistsugust vastutuse korda.[33]

85. Seega, kui (mis tahes autoriseerimata tehingust) on vältimata teatatud ette nähtud tähtaja jooksul, on maksteenuse pakkujal kohustus tehing viivitamata tagasi pöörata.

86. Selline vastutuse kord sisaldab tõendamiskoormise jaotamist, mis on eriti soodne kasutajale, millele ma juba viitasin: asjaolusid, mis vabastaksid makseteenuse pakkuja tagasimaksmise kohustusest, ei pea tõendama mitte kasutaja, vaid makseteenuse pakkuja, st pakkujal tuleb tõendada, et maksetehing oli autenditud, nõuetekohaselt registreeritud ja raamatupidamises kajastatud.[34]

87. Nii nagu leidis kohtujurist Saugmandsgaard Øe oma ettepanekus kohtuasjas CRCAM kokkuvõtlikult: „[L]iidu seadusandja on […] kehtestanud vastutuse korra, mis põhineb kolmel peamisel ja omavahel seotud teguril, st makseteenuse kasutaja teatamiskohustusel […], nende teenuste pakkuja tõendamiskohustusel […], ning tõendite puudumise korral kõnealuse teenuse pakkuja vastutuse kohaldamisel vastavalt kõnealuse direktiivi artiklitele 60 ja 75 sõltuvalt sellest, kas tehing on jäetud autoriseerimata, täitmata või on vääralt täidetud.“[35]

88. Direktiivi 2007/64 artiklis 86 „Täielik ühtlustamine“ on sätestatud, et „ilma et see piiraks [mitme selles direktiivis loetletud sätte] kohaldamist seoses käesolevas direktiivis sisalduvate ühtlustatud sätetega, ei või liikmesriigid säilitada ega kehtestada muid õigusnorme kui käesolevas direktiivis sätestatud õigusnormid“.

89. Kuna direktiivi 2007/64 artiklid 58, 59 ja 60 ei kuulu nende sätete hulka, mille puhul liikmesriikidele on artiklis 86 jäetud kaalutlusruum, siis on Euroopa Kohus järeldanud, et nendes artiklites sätestatud makseteenuse pakkujate vastutuse kord on täielikult ühtlustatud, mistõttu liikmesriigid ei saa jätta sama teokoosseisu eest kehtima paralleelset vastutuse korda.[36]

90. Samas mõttes on sõnastatud direktiivi 2007/64 põhjendused 1 ja 4: selle ühtlustatud vastutuse kord ei saa eksisteerida samal ajal mõne muu samadel asjaoludel ja alustel põhineva riigisisese õiguse kohase vastutuse korraga, mis kahjustaks kas kõnealuse direktiivi eesmärke või soovitavat toimet.[37]

31 Kohtuotsus CRCAM, punktid 43–46.

32 Kohtuotsus CRCAM, punktid 47–51.

33 Kohtuotsus CRCAM punktides 41 ja 42 kinnitas Euroopa Kohus, et direktiivis 2007/64 sätestatud makseteenuse pakkujate vastutuse kord „on täielikult ühtlustatud, nii et liikmesriigid ei saa säilitada paralleelset vastutuse korda sama teokoosseisu jaoks“.

34 Praktikas toob direktiivi 2007/64 artiklis 59 sätestatud tõendamise kord kaasa selle, et makseteenuse pakkuja suhtes kohaldatakse kohe tagasimaksmise kohustust, kui artiklis 58 osutatud teade on esitatud selles artiklis sätestatud tähtaja jooksul. Kohtuotsus CRCAM, punkt 40.

35 Ettepanek EU:C:2021:564, punkt53.

36 Kohtuotsus CRCAM, punktid 41 ja 42.

37 Kohtuotsus CRCAM, punktid 44 ja 45. Vt ka kohtujurist Szpunari 7. juuli 2022. aasta ettepanek kohtuasjas Beobank (C-351/21, EU:C:2022:541, punktid 42, 43 ja 50).

2. Makseteenuse pakkuja vastutuse korra mõju sellele vaidlusele

91. Vaidlust ei ole selles, et UA kui maksekonto omanik teavitas Eurobanki direktiivi 2007/64 artiklis 58 sätestatud tähtaja jooksul tema väidetava volitatud esindaja MK tehtud autoriseerimata maksetehingutest.

92. Eurobank väidab, et volikirja apostillitud koopia, mille UA andis MK-le Itaalia notari juures, on ehtsust tõendav element, mis kinnitab kasutaja nõusolekut. MK aga väidab, et volikiri ja selle koopia olid võltsitud. MK pangale ülekannete tegemiseks esitatud koopiast selgub, et seal puudus käsundiandja ja kontoomaniku allkiri, mistõttu pank ei saanud allkirju võrrelda. Samuti ei ole tõendatud, et Eurobank kasutas alternatiivseid vahendeid (nt salvestatud telefonikõne), et veenduda, et UA oli andnud oma nõusoleku MK esitatud ülekandekorraldustele.

93. Direktiivi 2007/64 artikli 59 lõike 2 kohaselt juhul, kui kasutaja eitab, et ta on täitmisele kuuluva maksetehingu autoriseerinud (nagu käesoleval juhul), siis makseteenuse pakkuja poolt registreeritud makseinstrumendi kasutamisest „ei piisa tingimata selleks, et tõendada, et maksja autoriseeris maksetehingu või tegutses ta pettuse teel või ei täitnud ettekavatsetult või raske hooletuse tulemusel üht või mitut artiklist 56 tulenevat kohustust“.

94. Sellest sättest tuleneb, et Eurobankile esitatud makseinstrumendi kasutamine (võltsitud) volikirja koopia kaudu, isegi kui see on kinnitatud ja apostillitud, ei pruugi olla piisav, et tõendada maksekäsundi andja nõusolekut.

95. Kui käesoleva juhtumi asjaolud tekitasid makseinstrumendi suhtes tõsiseid kahtlusi, pidi makseteenuse pakkuja olema selle ehtsuse kontrollimisel hoolikam, et need kahtlused hajutada ja veenduda täielikult, et maksekonto omanik on kõnealused tehingud autoriseerinud. See on ainus viis, kuidas täita direktiivi 2007/64 aluseks olevat kriteeriumi, nimelt kaitsta makseteenuse kasutajaid, eelkõige juhul, kui nad on tarbijad. [38]

96. Minu hinnangul ei saanud makseteenuse pakkuja, arvestades juhtumi ainulaadseid asjaolusid, piirduda üksnes välisriigi pädeva asutuse apostillitud volikirja notariaalselt tõestatud koopia formaalse (välise) kinnitamisega.

97. Direktiiv 2007/64 ja sellele järgnenud direktiiv 2015/2366 kehtestasid seoses makseteenuse pakkujatega põhimõtte, et esmalt maksa ja hiljem vaidle selleks, et tugevdada makseteenuste kasutajate kaitset. [39]

98. Nagu ma juba selgitasin, on makseteenuse pakkujate ülesanne esitada tõendid selle kohta, et kasutaja on maksetehinguga nõustunud või on toime pannud pettuse või raske hooletuse. Makseteenuse pakkujale pandud tõendamiskoormis on, ma kordan, kõrge.

[38] 25. jaanuari 2017. aasta kohtuotsus BAWAG (C-375/15, EU:C:2017:38, punkt 45) ja 2. aprilli 2020. aasta kohtuotsus PrivatBank (C-480/18, EU:C:2020:274, punkt 66).

[39] Vt Guimarães, M. R., ja Steennot, R., „Allocation of Liability in Case of Payment Fraud: Who Bears the Risk of Innovation? A Comparison of Belgian and Portuguese Law in the Context of PSD2“, *European Review of Private Law*, 2022, nr 1, lk 47 ja 48.

99. Makseteenuse pakkuja vastutuse ühtlustatud korda autoriseerimata maksetehingute eest ei ole võimalik paindlikumaks muuta, kasutades riigisiseseid eeskirju[40], milles on ette nähtud makseteenuse pakkujate vastutuse leevendamine (võrreldes direktiivist 2007/64 tuleneva rangema vastutusega). Liikmesriigi kohus peab andma viimasele eelisõiguse, kohaldades artiklit 86 koostoimes artiklitega 58, 59 ja 60.

100. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu argument (kasutajaid kaitsva range vastutuse korra negatiivne mõju makseteenuse pakkujate tegevusele) ei ole piisav, et öeldut ümber lükata. Euroopa seadusandja on kaalunud ühe ja teise võimaluse plusse ja miinuseid ning valinud selle, mis on tema arvates ühistele huvidele kõige soodsam.

101. Makseinstrumentide formaalne ja sisuline autentimine on hädavajalik, kuna see on osa direktiiviga 2007/64 kehtestatud võimalusest, et tagada maksetehingute osapooltele õiguskindlus. Samamoodi on see vältimatu liidu maksesüsteemi nõuetekohase toimimise seisukohast, mis soodustab kapitali vaba liikumist.

102. Kokkuvõttes leian, et direktiivi 2007/64 artikleid 58, 59 ja 60 koostoimes selle artikliga 86 tuleb tõlgendada nii, et kui esinevad asjaolud, mis annavad alust kahelda makseinstrumendi kehtivuses, siis:

– selle makseinstrumendi puhtalt formaalne (väline) autentimine ei vabasta makseteenuse pakkujaid maksja autoriseerimata maksetehingute täitmisest ja

– nende artiklitega ei ole kooskõlas liikmesriigi õigusega kehtestatud vastutuse kord, mis vähendaks makseteenuse pakkujate vastutust või vabastaks nad sellest autoriseerimata maksetehingute korral juhul, kui makseteenuse pakkujad kontrollivad makseinstrumendi ehtsust pelgalt formaalselt (väliselt).

V. Ettepanek

103. Eeltoodut arvestades teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Apelativen sad Sofiale (Sofia apellatsioonikohus, Bulgaaria) järgmiselt:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. novembri 2007. aasta direktiivi 2007/64/EÜ makseteenuste kohta siseturul ning direktiivide 97/7/EÜ, 2002/65/EÜ, 2005/60/EÜ ja 2006/48/EÜ muutmise ning direktiivi 97/5/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta artikli 4 punkte 19 ja 23 ning artikleid 58, 59 ja 60 koostoimes artikliga 86

tuleb tõlgendada nii, et

[40] Käsitletavas asjas tuginetakse (Bulgaaria) kohustuste ja lepingute seaduse artikli 75 lõikele 2. Selle kohaselt on võlgnik vastutusest vabastatud, kui ta on heauskselt täitnud kohustuse isiku ees, kellel on selgete asjaolude põhjal ilmselt õigus kohustuse täitmisele. See üldine vastutuse kord ei ole seega kooskõlas direktiivi 2007/64 artiklites 58, 59, 60 ja 86 sätestatud erivastutuse korraga, mida kohaldatakse makseteenuse pakkujate suhtes.

1. Maksekonto omaniku konkreetne ja sõnaselge volikiri, millega volitatakse isikut käsutama kontol olevaid vahendeid, ei ole põhimõtteliselt makseinstrument, välja arvatud juhul, kui maksekonto omanik ja tema makseteenuse pakkuja on selles kokku leppinud ja lisanud selle sätte sõnaselgelt neid siduva raamlepingu tingimustesse. Sellisel juhul oleks volikiri osa makseteenuse pakkuja ja makseteenuse kasutaja vahel kokku lepitud toimingute kogumist maksekäsundi algatamiseks.

2. 5. oktoobri 1961. aasta konventsiooni (välisriigi avalike dokumentide legaliseerimise nõude tühistamise kohta) alusel välisriigi pädeva asutuse kinnitatud apostill on üks vahend, mida makseteenuse pakkuja võib kasutada makseinstrumendi autentimiseks, kui see on kantud välisriigi avalikule dokumendile.

3. Liikmesriigi kohus peab jätma kohaldamata liikmesriigi õigusega kehtestatud makseteenuse pakkuja vastutuse korra, mis ei ole rangelt kooskõlas direktiivi 2007/64 artiklites 58, 59 ja 60 koostoimes artikliga 86 sätestatuga, kui tegemist on maksja autoriseerimata maksetehingute täitmisega.

4. Kui on asjaolusid, mis annavad alust kahelda makseinstrumendi kehtivuses ja kui kasutaja väidab, et ta ei ole juba täidetud maksetehingut autoriseerinud, siis makseteenuse pakkuja, kes kontrollib makseinstrumendi ehtsust pelgalt formaalselt (väliselt), ei vabane vastutusest selle tehingu täitmisel.